

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิต
ข้าวแต๋น อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง*

LOCAL WISDOM KNOWLEDGE MANAGEMENT OF PRODUCTION AND
REDUCING THE COST OF KHOW-TAN PRODUCTION AT KO KHA
DISTRICT LAMPANG PROVINCE

สุจิตรา ปันดี

Sujitra Pandee

ดุซฎี สิตลวรารัง

Dussadee Sritalawarang

เกษตร วงศ์อุปราช

Kaset Wonguppalad

อัมเรศ เนตาสิต

Amaret Netasit

สิริมาส แก้วกันทา

Siramas Kaewkanta

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Lampang Rajabhat University, Thailand

E-mail: aj.sujitra@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการความรู้ภูมิปัญญาด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิตข้าวแต๋น อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย 1) เพื่อพัฒนาระบบการจัดการความรู้ 2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิตข้าวแต๋น 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการความรู้ด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิตข้าวแต๋น กลุ่มตัวอย่าง ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง ดังนี้ 1) ครูผู้สอนจำนวน 3 คน และนักเรียนโรงเรียนเกาะคาวิทยาคม จำนวน 30 คน 2) ผู้ประกอบการข้าวแต๋น หมู่ที่ 5 บ้านเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จำนวน 9 คน ดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เครื่องมือในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินความคิดเห็น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย

* Received 15 July 2022; Revised 23 July 2022; Accepted 27 July 2022

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษา ดังนี้ 1) การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ (KM) ได้องค์ประกอบของกระบวนการจัดการความรู้ 4 ประการ ได้แก่ 1.1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 1.2) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน 1.3) การรวบรวมความรู้ และ 1.4) การฝึกฝังความรู้ 2) องค์ความรู้ภูมิปัญญาการแปรรูปข้าวแต๋นด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิต ได้องค์ความรู้ 2 ชุด ได้แก่ 2.1) ภูมิปัญญาจำแนกได้ 3 ระดับ คือระดับดำรงชีพ ระดับสร้างรายได้ในครัวเรือน และระดับธุรกิจอุตสาหกรรม 2.2) การผลิตในวงจรธุรกิจจำแนก 2 ระดับคือระดับอุตสาหกรรมในครัวเรือนและระดับอุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องจักร 3) ความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการความรู้ โดยภาพรวมเห็นด้วยในระดับมาก ประกอบไปด้วยด้านความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดการความรู้และด้านทัศนคติต่อกระบวนการจัดการความรู้

คำสำคัญ: การจัดการความรู้, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การผลิตข้าวแต๋น, สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์, ลำปาง

Abstract

The purposes of this research were to manage local wisdom knowledge of production and to reduce cost of Khow-Than production at Ko Kha District, Lampang Province, comprised as 1) to develop knowledge management process 2) to study local wisdom knowledge and 3) to study opinion of knowledge management process. The samples were 9 entrepreneurs' Khow-Than production Ko Kha District, 3 teachers and 30 students at Ko Kha Witthayakom School. Mixed methods consisted of Qualitative Research and Participatory Action Research (PAR). The tools included a questionnaire, a non-structured interview form, focus group discussion form and an opinion assessment form. The data were analyzed for frequency, per cent, mean, standard deviation and descriptive analysis. The results of the research were as follows: 1. Knowledge Management Innovation Development (KM), the result of the research revealed that knowledge management process consisted of 4 steps: 1.1) knowledge sharing 1.2) externalization 1.3) combination and 1.4) internalization. 2) A body of knowledge on local wisdom of Khow-Than processing with production and reducing the cost of production acquired 2 bodies of knowledge: 2.1) Local wisdom was divided into 3 levels; livelihood level, household income level, and manufacturing business level. 2.2) Production of the business cycle was divided into 2 levels; household industry level, and machinery industry level. 3) The

samples' opinions toward the knowledge management process as a whole were at a high level of agreement. They agreed on the knowledge and the attitude toward the knowledge management process at a high level.

Keywords: Knowledge Management, Local Wisdom, Production of Khow-Tan, Geographical Indication, Lampang

บทนำ

การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเป็นนโยบายหนึ่งของรัฐบาลที่ต้องการผลักดันในยุคสังคมปัจจุบันเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ทั้งนี้การส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งด้วยกระบวนการพัฒนาชุมชนผ่านระบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชน จังหวัดลำปางเป็นเมืองที่ได้ชื่อด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน แลโบราณสถาน โบราณวัตถุมากมาย กระจายตัวอยู่ในอำเภอต่าง ๆ อำเภอเกาะคาเป็นอีกหนึ่งอำเภอที่มีอัตลักษณ์และความโดดเด่นด้านผลิตภัณฑ์ “ข้าวแต๋น” จนได้รับการยกระดับเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือ จีไอ (GI: Geographical Indication) หมายถึง สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดลำปาง (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2556) ผู้วิจัยจึงมีความสนใจและเห็นถึงคุณค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยจากผลการศึกษาเอกสารงานวิจัยและการลงพื้นที่พบว่าในเขตตำบลเกาะคามี ผู้ประกอบการข้าวแต๋นมากกว่า 10 ราย แยกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มผู้ประกอบการที่มีความพร้อมในด้านสถานที่ผลิตและกระบวนการผลิต โดยมุ่งเน้น การรับรองมาตรฐาน 5 ส มีจำนวนทั้งสิ้น 6 สถานประกอบการ คือ ข้าวแต๋นนุชา ข้าวแต๋นนงนุช ข้าวแต๋นกำไรทอง ข้าวแต๋นระพีพัฒน์ ข้าวแต๋นล้านนาไทย และข้าวแต๋นนันทเทพ กลุ่มผู้ผลิตข้าวแต๋นรายใหญ่มีการรับซื้อข้าวแต๋นมาจากกลุ่มผู้ผลิตครัวเรือนและกลุ่มผู้ผลิตรายย่อยที่มีการผลิตแบบดั้งเดิม ลักษณะของ “ข้าวแต๋น” เป็นขนมพื้นบ้านดั้งเดิมในอดีต ไม่สามารถสืบค้นได้ว่าต้นกำเนิดมาตั้งแต่เมื่อใด ซึ่งจะมีลักษณะเรียกชื่อแตกต่างกันไปตามภูมิภาค เช่น ทางภาคใต้เรียกว่า “ข้าวพอง” ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรียกว่า “นางเล็ด” โดยลักษณะการทำมาจากข้าวเหนียวถือเป็นอาหารหลักของคนไทย วัชรพงศ์ ยังยืน ศึกษาคุณค่าทางโภชนาการของข้าวแต๋นผลิตในหมู่บ้านทุ่งม่านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พบว่า ข้าวแต๋นมีคุณค่าทางโภชนาการครบประกอบด้วยพลังงาน โปรตีน ไขมัน และคาร์โบไฮเดรต (วัชรพงศ์ ยังยืน, 2555)

จากการลงพื้นที่บ้านเกาะคา หมู่ที่ 5 ตำบลเกาะคา เบื้องต้นพบปัญหาในการผลิต กล่าวคือในบางช่วงเวลาที่วัตถุดิบตลอดจนแรงงานในการผลิตขาดแคลน เช่น ในฤดูกาลทำนา จะทำให้ขาดแคลนแรงงานเพราะคนในชุมชนบางส่วนมีอาชีพรับจ้างทำนา เกี่ยวข้าว เป็นต้น ตลอดจนวัตถุดิบ เช่น ในยุคแรกเริ่มชุมชนได้ทำข้าวแต๋นจากพันธุ์ข้าวพื้นเมือง ชื่อ “บะต่าน” และ “ข้าวขาวพื้นเมือง” ต่อมายุคสมัยเปลี่ยน ข้าวพันธุ์พื้นเมืองสูญหายไป ข้าวที่ใช้จึงเปลี่ยนเป็น ข้าวพันธุ์ กข6 ที่หาซื้อได้ในท้องตลาดทั่วไป ดังนั้น แนวทางการควบคุมต้นทุนคือ

วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตต้องอยู่ในท้องถิ่นและมีจำนวนเพียงพอ ต้นทุนแรงงาน ต้นทุนวัสดุที่ใช้ คัมค่าและเหมาะสม การควบคุมต้นทุนเครื่องจักร เครื่องมือและการควบคุมต้นทุนในการ ปฏิบัติงาน ทุกองค์ประกอบต้องอยู่ในระดับร้อยละ 60 ขึ้นไป จึงจะช่วยลดปัญหาที่เกิดจาก ต้นทุนให้ต่ำลง (พิชญา เพิ่มไทยและสรุสนุช บุญวุฒิ, 2558)

จากปัญหาที่เกิดขึ้นยังไม่มีการจัดการข้อมูลเพื่อเป็นหลักฐานสำคัญให้กับผู้ประกอบการ และผู้ที่เกี่ยวข้องในการช่วยพัฒนา ส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่าสืบทอดต่อไปยัง คนรุ่นใหม่ได้อย่างยั่งยืน การจัดการความรู้ต้องสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้สั่งสม (ลักษณะ เกยุราพันธ์, 2561) ดังนั้นเพื่อให้ทุกคนสามารถ เข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงควรมีการ จัดการความรู้ (Knowledge Management) โดยที่ความรู้มี 2 ประเภท คือ 1) ความรู้ที่ฝังอยู่ใน คน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละ บุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือ ลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม 2) ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่ สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือ ต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม (Nonaka, I. & Takeuchi, H., 1995) และ การจัดการความรู้สามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่ 1) บรรลุเป้าหมายของงาน 2) บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน 3) บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กร ไปเป็นองค์กรเรียนรู้ 4) บรรลุความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการคงอยู่ขององค์ความรู้ในพื้นที่ผ่านการสืบค้น และสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยชุมชน (วิจารณ์ พานิช, 2551); (เอกชัย พุ่มดวง และยุสนีย์ โสม ทศน์, 2555)

การวิจัยนี้สนใจศึกษาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทอาหาร คือ ข้าวแต่น ที่เกิดจาก ภูมิปัญญาด้านอาหารและวัฒนธรรม จึงควรจะได้มีการวิจัยเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องยั่งยืนใน พื้นที่ด้านการรักษาภูมิปัญญานี้ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้นำกระบวนการจัดการความรู้ไปสู่การสกัด ความรู้ด้านภูมิปัญญาของกลุ่มผู้ประกอบการข้าวแต่น อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ที่จะทำ ให้เกิดองค์ความรู้และสามารถเผยแพร่สู่สากลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิต ข้าวแต่น
2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิตข้าวแต่น
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการความรู้ด้านการผลิตและการลด ต้นทุนการผลิตข้าวแต่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อจัดการความรู้ภูมิปัญญาด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิตข้าวแต่นของกลุ่มผู้ประกอบการข้าวแต่น อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ขอบเขตด้านตัวแปร ได้แก่ กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญา และประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิตของกลุ่มผู้ประกอบการข้าวแต่น อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ทำการศึกษาภูมิสังคม ทรัพยากรท้องถิ่น และภูมิปัญญาเกี่ยวกับข้าวแต่น

กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง ประกอบไปด้วย ผู้ประกอบการข้าวแต่นในอำเภอกะเคา จำนวน 9 คน มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพข้าวแต่นเป็นเวลา 10 ปี ขึ้นไปและเป็นคนที่มิมีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอกะเคาที่อาสาสมัครเข้าร่วม และโรงเรียนกะเคาวิทยาคม ประกอบด้วย ครูผู้สอนจำนวน 3 คนและนักเรียน จำนวน 30 คน โดยมีคุณสมบัติคือเป็นผู้สอนรายวิชา/กิจกรรมเกี่ยวกับข้าวแต่น และนักเรียนที่ได้เรียนหรือเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว เป็นผู้อาศัยอยู่ในอำเภอกะเคา รวมทั้งสิ้น 42 คน

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ดังนี้

ระยะที่ 1 ดำเนินการศึกษาริบทของการผลิตและการลดต้นทุนการผลิตข้าวแต่นพื้นที่อำเภอกะเคาในสถานประกอบการและระดับสถานศึกษา วิธีดำเนินการ ดังนี้

1. ติดต่อประสานงานกับผู้อำนวยการโรงเรียน/ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อขออนุญาตในการเก็บข้อมูลวิจัย รวมถึงขอความอนุเคราะห์เป็นนักวิจัยร่วม
2. ประชุมกลุ่มผู้รับผิดชอบในการเก็บข้อมูลทุกครั้งก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อสร้างความเข้าใจเป้าหมายการเก็บข้อมูล นัดหมายวันเวลา
3. จัดสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างในบรรยากาศแบบไม่เป็นทางการ ขอบเขตคำถามเกี่ยวกับเพศ อายุ การศึกษา ประสบการณ์การผลิตข้าวแต่นและวัตถุดิบในการผลิต

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนรายวิชาคหกรรมและรายวิชาวิทยาศาสตร์ จำนวน 3 คน นักเรียนจำนวน 30 คน และผู้ประกอบการผลิตข้าวแต่น จำนวน 9 คน เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 2 การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ (KM) มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดของกระบวนการจัดการความรู้
2. พัฒนากระบวนการจัดการความรู้โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ ผลการสังเคราะห์ได้กระบวนการ 4 ประการ ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน 3) การรวบรวมความรู้ และ 4) การฝึกฝังความรู้

3. จัดสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อตรวจสอบคุณภาพโดยพิจารณาความถูกต้องเหมาะสมของกระบวนการจัดการความรู้ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตรและการสอนผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ มีประสบการณ์ในการทำวิจัยเชิงพื้นที่

4. ปรับปรุงแก้ไขกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิตของกลุ่มผู้ประกอบการข้าวแต่นตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง

เครื่องมือ ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 3 ศึกษาผลการนำกระบวนการจัดการความรู้ (KM) ไปใช้ มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. แบ่งทีมวิจัยออกเป็น 3 ทีมเพื่อนำกระบวนการจัดการความรู้ 4 ขั้นตอนที่ผู้วิจัยสร้างไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน 3) การรวบรวมความรู้ และ 4) การฝึกฝังความรู้

2. รวบรวมข้อมูลทั้งจากการลงพื้นที่ในสถานประกอบการนำมาประชุมปฏิบัติการ

3. กิจกรรมถอดบทเรียน โดยผู้วิจัยลงพื้นที่นำข้อมูลร่วมแลกเปลี่ยนกับผู้ประกอบการเพื่อตรวจสอบความถูกต้องขององค์ความรู้ภูมิปัญญา

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) นักวิจัยในโรงเรียน ได้แก่ ครูผู้สอนจำนวน 3 คนและนักเรียนโรงเรียนเกาะคาวิทยาคม จำนวน 30 คน ดำเนินการจัดกิจกรรมในช่วงโม่งลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ 2) นักวิจัยในชุมชน ได้แก่ ผู้ประกอบการข้าวแต่น หมู่ที่ 5 บ้านเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จำนวน 9 คน

เครื่องมือ ได้แก่ กระบวนการจัดการความรู้ (KM) 4 ขั้นที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลด้วย

การวิเคราะห์เนื้อหา แบบสอบถามความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการความรู้ (KM) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิตข้าวแต่น มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการความรู้ภูมิปัญญาด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิตข้าวแต่นของผู้ประกอบการข้าวแต่น อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ประกอบการข้าวแต๋น

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน จำแนกเป็นประเด็น ดังนี้ 1) สภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง คือผู้ให้ข้อมูลและผู้ร่วมงานในพื้นที่เป็นผู้ประกอบการข้าวแต๋น ในอำเภอเกาะคา จำนวน 9 คน ตั้งถิ่นฐานในชุมชนใกล้เคียง ส่วนใหญ่เป็นหญิง อยู่ในช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป จบการศึกษามากกว่า ม.6 ขนาดและลักษณะการผลิตส่วนใหญ่เป็นขนาดการผลิตระดับใหญ่ รองลงมาคือ ขนาดการผลิตระดับกลางและการผลิตขนาดเล็ก ทั้งหมดอยู่ในลักษณะการผลิตระดับอุตสาหกรรมในครัวเรือนและอุตสาหกรรมเครื่องจักร 2) ปัญหาในกระบวนการผลิต และเป็นต้นทุนการผลิต นั่นคือ 2.1) เครือข่ายวัตถุดิบ 2.2) ต้นทุน ที่เป็นส่วนแบ่งรายได้ที่แท้จริงที่ของชุมชน และ 2.3) วัฒนธรรมการใช้ชีวิตที่เกี่ยวข้อง 3) ผลการสอบถามขั้นต้นเรื่องข้าวแต๋นใน บริบท “แบบสำรวจภูมิสังคม” กับนักเรียนโรงเรียนเกาะคาวิทยาคมระดับชั้น ม.1 - ม.6 จำนวน 104 คน จัดคำถามได้ 4 กลุ่ม คือ 3.1) ความรู้สึกต่อตนเองเมื่อทราบว่า ข้าวแต๋นเป็นสินค้าบังคับทาง ภูมิศาสตร์ของจังหวัดลำปาง พบว่าร้อยละ 80 มีความรู้สึกภาคภูมิใจ 3.2) สภาพการรับรู้เรื่อง ข้าวแต๋นในครอบครัว พบว่าร้อยละ 90 ไม่มีความรู้ในเรื่องข้าวแต๋น 3.3) การระบุกลุ่มผู้ผลิต ข้าวแต๋นในชุมชน พบว่า ร้อยละ 75 ไม่สามารถระบุได้ว่าใครในหมู่บ้านตนเองผลิตข้าวแต๋น และ 3.4) หากโรงเรียนจะทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องข้าวแต๋น นักเรียนจะเรียนเรื่องอะไร พบว่า ร้อยละ 83 ต้องการเรียนเรื่องวิธีทำข้าวแต๋น

ระยะที่ 2 ผลการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้

ผลจากการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านพบว่า มีองค์ประกอบการจัดการ ความรู้ที่หลอมรวมความรู้ในองค์ระหว่างความรู้ลึกประสบการณ์กับความรู้ที่ระบุชัดแจ้ง 4 ประการ เพื่อยกระดับความรู้ให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการสร้างความสัมพันธ์และถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ (Tacit knowledge) ซึ่งกันและกัน ได้แก่ การระดมสมองที่มาจากการแบ่งปัน ประสบการณ์เฉพาะบุคคล เฉพาะเรื่อง เฉพาะกลุ่ม เฉพาะพื้นที่ภายใต้สถานการณ์แวดล้อม เดียวกัน

2. การสกัดความรู้ออกจากตัวคน เป็นการยกระดับองค์ความรู้ระหว่างความรู้ ผลึกประสบการณ์ (Tacit knowledge) กับความรู้ระบุชัดแจ้ง (Explicit knowledge) โดยมี ลักษณะการกลั่นกรองก่อนที่จะถ่ายทอดออกมาถือเป็นการเปลี่ยนฐานความรู้ใหม่เพื่อนำไปใช้ สร้างสิ่งใหม่หรือกระบวนการใหม่ของแต่ละบุคคล

3. การรวบรวมความรู้ เป็นการรวมกันของความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) บูรณาการความรู้ที่หลากหลายรูปแบบเข้าด้วยกัน นำไปสู่การได้ความรู้ใหม่ การตกผลึกความรู้ในรูปแบบใหม่สามารถเผยแพร่ให้กับสมาชิกภายใต้สถานการณ์เฉพาะ

4. การฝึกฝังความรู้ เป็นการแสดงความสัมพันธ์ภายในที่มีการส่งต่อความรู้ที่ระบุชัดแจ้ง (Explicit knowledge) ไปใช้ในระดับบุคคล กลุ่มคนโดยวิธีการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ จากความรู้เฉพาะบุคคลกลายเป็นความรู้สาธารณะ

ระยะที่ 3 ผลการใช้กระบวนการจัดการความรู้ (KM)

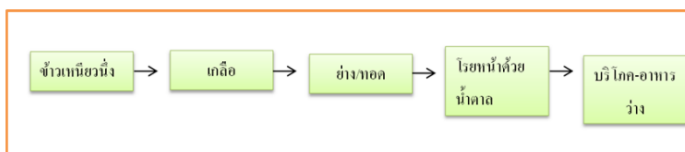
จากที่ผู้วิจัยได้นำกระบวนการที่พัฒนาขึ้นไปจัดการความรู้ (KM) ทำให้ได้ผล ดังนี้

1. องค์ความรู้ภูมิปัญญาการแปรรูปข้าวแต๋นด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิตของกลุ่มผู้ประกอบการข้าวแต๋น อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง พบดังนี้

1.1 ภูมิปัญญาจำแนกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ Model 1 ระดับดำรงชีพ Model 2 ระดับสร้างรายได้ในครัวเรือน และ Model 3 ระดับธุรกิจอุตสาหกรรม

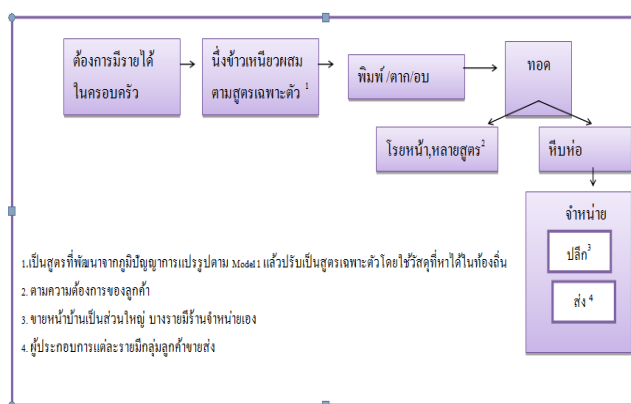
1.2 การผลิตในวงจรธุรกิจ ที่แยกเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับอุตสาหกรรมในครัวเรือน 2) ระดับอุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องจักรกล ดังจะแสดงรูปภาพการจำแนกภูมิปัญญาเป็น 3 ระดับ ดังนี้

รูปที่ 1 Model ระดับดำรง

ภาพที่ 1 ผลิตจากวัตถุดิบคือข้าวเหนียวหนึ่งเมื่อกินเกลือจึงคิดจะถนอมอาหารโดยโรยเกลือและนำไปย่างหรือทอดจากนั้นโรยด้วยน้ำตาลทำบริโภคในครัวเรือนถือเป็นระดับดำรงชีพ

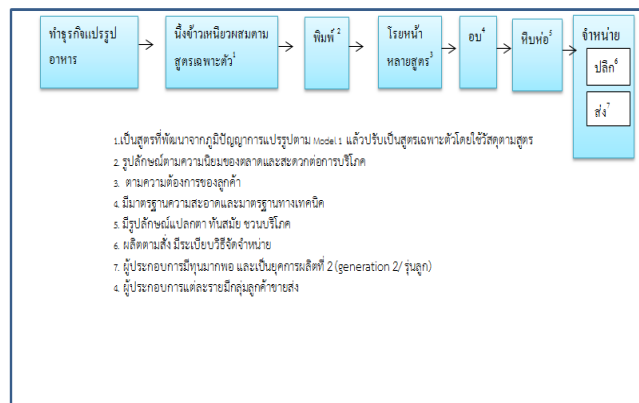
รูปที่ 2 Model ระดับสร้างรายได้ใน

ภาพที่ 2 การแปรรูปข้าวแต๋นโดยทำจากเหนียวและผสมตามสูตรเฉพาะในท้องถิ่น มีการผลิตพิมพ์ข้าวแต๋นเป็นรูปทรงกลม นำไปตากหรืออบจากนั้นจึงไปทอด บรรจุหีบห่อ มีการทำขายส่งและขายปลีกที่บ้านถือเป็นการสร้างรายได้ในครัวเรือน

รูปที่ 3 Model ระดับธุรกิจ

ภาพที่ 3 เป็นการพัฒนาการแปรรูปโดยมีการทำข้าวแต่นหลายสูตร หลายหน้าเช่น น้ำอ้อย หมูหยอง กล้วยไข่และมีพิมพ์ที่หลากหลายรูปแบบ หลายขนาด มีการใช้เตาอบเพื่อรักษาคุณภาพของข้าวแต่น บรรจุหีบห่อที่สวยงามและพร้อมจำหน่ายในหลายช่องทางภายใต้เครื่องจักรที่ทันสมัยและมาตรฐานการผลิตที่สูงขึ้นถือเป็นการผลิตในระดับใช้เครื่องจักรอุตสาหกรรม

2. ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อกระบวนการจัดการความรู้ (KM)

ตารางที่ 1 แสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อกระบวนการจัดการความรู้ (KM)

2 ด้าน

ด้าน	รายการ	$\bar{X}$ (N = 42)	S.D. (N = 42)	ระดับความคิดเห็น
ด้านความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดการความรู้	1. กระบวนการให้ความรู้ เรื่องการจัดการความรู้	3.76	0.58	ระดับมาก
	2. กระบวนการช่วยให้มีความรู้ที่เห็นชัดเจนและ	3.90	0.48	ระดับมาก
	ความรู้ที่ฝังลึก			
	3. กระบวนการใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น	4.33	0.48	ระดับมาก
	4. กระบวนการมุ่งให้วิเคราะห์ศักยภาพของ	4.21	0.68	ระดับมาก
	ตนเอง			
ด้านทัศนคติต่อกระบวนการจัดการความรู้	5. กระบวนการเปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนความรู้	4.17	0.62	ระดับมาก
	ซึ่งกันและกัน			
	6. กระบวนการส่งเสริมวิธีการเรียนรู้โดยการลง	4.57	0.55	ระดับมาก
	มือปฏิบัติและรวมกลุ่มนักปฏิบัติ			ที่สุด
	รวม ด้านที่ 1	4.16	0.56	ระดับมาก
ด้านทัศนคติต่อกระบวนการจัดการความรู้	7. ส่งเสริมให้รู้จักการเข้าถึงความรู้และใช้ความรู้	3.67	0.48	ระดับมาก
	8. ยินดีที่ได้เข้าร่วมกระบวนการจัดการความรู้	4.62	0.49	ระดับมาก
	9. ภาคภูมิใจที่ได้เห็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตนเอง	4.29	0.51	ระดับมาก

ด้าน	รายการ	$\bar{x}$ (N = 42)	S.D. (N = 42)	ระดับความคิดเห็น
	10. นำกระบวนการไปใช้จัดการความรู้ในเรื่องอื่นๆ ได้	3.79	0.61	ระดับมาก
	11. สร้างเสริมความสามารถในการสกัดความรู้จากตัวเองและผู้อื่น	3.90	0.53	ระดับมาก
	12. พึงพอใจต่อกระบวนการจัดการความรู้	4.29	0.55	ระดับมาก
	รวม ด้านที่ 2	4.09	0.53	ระดับมาก
	รวมทุกด้าน	4.13	0.55	ระดับมาก

จากตาราง พบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อกระบวนการจัดการความรู้ (KM) ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.13 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดการความรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.16 โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ กระบวนการส่งเสริมวิธีการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติและรวมกลุ่มนักปฏิบัติ ค่าเฉลี่ย 4.57 รองลงมาคือ กระบวนการใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น ค่าเฉลี่ย 4.33 และกระบวนการมุ่งให้วิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง ค่าเฉลี่ย 4.21 ตามลำดับ ด้านทัศนคติต่อกระบวนการจัดการความรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.09 โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ยินดีที่ได้เข้าร่วมกระบวนการจัดการความรู้ ค่าเฉลี่ย 4.62 รองลงมาคือ ภาควิชาที่ได้เห็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตนเองและพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการความรู้ ค่าเฉลี่ย 4.29

อภิปรายผล

ผลการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้

การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้อาศัยองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถือเป็นการสร้างความสัมพันธ์และถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ การระดมสมองที่มาจากการแบ่งปันประสบการณ์เฉพาะบุคคล เฉพาะเรื่อง เฉพาะกลุ่ม เฉพาะพื้นที่ภายใต้สถานการณ์แวดล้อมเดียวกัน ทั้งนี้ให้ความสำคัญกับการใช้ประสบการณ์ คุณค่า สารสนเทศ ความชำนาญ และสัญชาตญาณเพื่อกำหนดสภาพแวดล้อมและกรอบการทำงานที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคลโดยการนำประสบการณ์กระบวนการทำงาน วิธีการปฏิบัติเป็นปัจจัยเชื่อมโยงความรู้ของแต่ละคน (Davenport, T. H. & Prusak, L., 1998) 2) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน เป็นการยกระดับองค์ความรู้ระหว่างความรู้ลึกประสบการณ์กับความรู้ระบุชัดแจ้ง โดยมีลักษณะการกลั่นกรองก่อนที่จะถ่ายทอดออกมาถือเป็นการเปลี่ยนฐานความรู้ใหม่เพื่อนำไปใช้สร้างสิ่งใหม่หรือกระบวนการใหม่ของแต่ละบุคคล ซึ่งการจัดการความรู้ควรมีกลยุทธ์ที่สำคัญนั่นคือการแลกเปลี่ยนและนำความรู้จากประสบการณ์ไปปฏิบัติเพื่อยกระดับ และปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร (O'Dell et al.,

1998) 3) การควบรวบความรู้ เป็นการรวมกันของความรู้ชัดแจ้ง บุรณาการความรู้ที่ หลากหลายรูปแบบเข้าด้วยกัน นำไปสู่การได้ความรู้ใหม่ และ 4) การฝึกฝังความรู้ เป็น ความสัมพันธ์ภายในที่มีการส่งต่อความรู้ที่ระบุชัดแจ้งไปใช้ในระดับบุคคล กลุ่มคนโดยวิธีการ เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ จากความรู้เฉพาะบุคคลกลายเป็นความรู้สาธารณะ ความรู้ที่เกิด จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจากลักษณะการเรียนรู้ 3 รูปแบบ คือ การเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ (เอกชัย พุ่มดวง และยุสนีย์ โสมทัศน์, 2555) สำหรับการจัดการ ความรู้ที่ยั่งยืนควรประกอบไปด้วยการสร้างหรือแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็น ระบบ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ (อุกฤษฏ์ พรธนะ และคณะ, 2564)

ผลการใช้กระบวนการจัดการความรู้ (KM)

การนำกระบวนการที่พัฒนาขึ้นไปจัดการความรู้ทำให้ได้ข้อค้นพบ ดังนี้

1. องค์ความรู้ด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิตข้าวแต่น สามารถจำแนก ภูมิปัญญาทั่วไปเป็น 3 ระดับ ดังนี้ ระดับดำรงชีพ ระดับสร้างรายได้ในครัวเรือน และระดับ ธุรกิจอุตสาหกรรม องค์ความรู้ที่ค้นพบเกิดขึ้นพร้อมกับยุคสมัยสัมพันธ์กับผลการวิจัยที่ได้ดังนี้ แรกเริ่มเป็นยุคของปู่ย่าตายายจะมีการดำเนินการในลักษณะดั้งเดิมถือเป็นระดับดำรงชีพ เช่น รูปแบบผลิตภัณท์ ข้าวแต่นตามสูตรดั้งเดิมเป็นแผ่นแบนกลม เนื่องจากกดลงในพิมพ์วงกลม จากตอกไม้ไม่มีขนาดตามที่ผู้แปรรูปสะดวก เช่น เส้นผ่าศูนย์กลาง 5 - 6 นิ้วเมื่อทอดเสร็จ เป็น ช่วงของการทำกินตามชอบและเผื่อขายถือเป็นการจัดการของเหลือให้ได้ใช้ประโยชน์ตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและความสมดุลของชีวิต ชุมชนจะพึ่งตนเองได้มาจากการพัฒนา ภายในกลุ่มและการสร้างความรู้ที่ได้รับจากภายนอกกลุ่มและการแบ่งปันความรู้ของชุมชน (กมลวรรณ วรรณธง, 2553) ยุคที่ 2 เป็นรุ่นพ่อแม่ ถือเป็นระดับสร้างรายได้ในครัวเรือนเมื่อมี ทักษะในการผลิต มีลักษณะการรวมกลุ่มขึ้นทำให้ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานของภาครัฐ ด้านความรู้ เทคนิควิธีการใหม่ ๆ ในการพัฒนารูปแบบการผลิตข้าวแต่นเพื่อ สำหรับยุคที่ 3 ระดับธุรกิจอุตสาหกรรมเป็นรุ่นลูก มีการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษซึ่งมีความสัมพันธ์ ในลักษณะเครือญาติที่อาศัยสภาพท้องถิ่นเดียวกัน มีภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่บรรพ บุรุษได้สั่งสม สืบทอดกันมา (ลักขณา เกยุราพันธ์, 2561) ข้อค้นพบของการวิจัยยังพบว่าด้าน การผลิตในวงจรธุรกิจแยกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับอุตสาหกรรมในครัวเรือนและระดับ อุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องจักรกล ซึ่งเห็นชัดเจนด้านรูปแบบการผลิตข้าวแต่น มีการปรับลดขนาด ของชิ้นข้าวแต่นจากขนาดเดิมที่เคยผลิตมาเป็นขนาดพอดีคำเพื่อเข้าสู่วงจรการผลิตในระดับ อุตสาหกรรม โดยมีการจัดจำหน่ายบนห้างสรรพสินค้าเพิ่มช่องทางการตลาด ผู้ประกอบการมี การปรับกระบวนการแปรรูปด้วยระบบการผลิตที่ทันสมัยตามมาตรฐานโรงงานที่ดี (GMP)

2. ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อกระบวนการจัดการความรู้ (KM) ภาพรวมอยู่ใน ระดับมากทั้งด้านความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดการความรู้ และด้านทัศนคติต่อ

กระบวนการจัดการความรู้เพราะนักปฏิบัติมีความยินดีและภาคภูมิใจที่ได้ค้นพบตัวเองด้วย สามารถเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเรียนรู้โดยการลงมือทำในลักษณะการถ่ายทอดความรู้ภูมิ ปัญญารูปแบบสาธิตและการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งการถ่ายทอดกระบวนการดังกล่าวเป็นการ ถ่ายทอดโดยตรง และเป็นวิธีเดียวกันในการถ่ายทอดให้ผู้เรียนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ วิธีการ ถ่ายทอดความรู้ที่ได้ผลดีที่สุดส่วนใหญ่จะสอนแบบตัวต่อตัวหรือสอนเป็นรายคนถือเป็นวิธีสอน แบบดั้งเดิม พนารัตน์ เดชกุลทอง จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการจัดการความรู้เป็นประโยชน์อย่าง ยิ่ง ถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยสกัด ถอดบทเรียน ค้นพบและตกผลึกในตัวเองออกมาภายใต้ บรรยากาศของการร่วมคิดร่วมทำในชุมชนนักปฏิบัติ (พนารัตน์ เดชกุลทอง, 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการจัดการความรู้ภูมิปัญญาด้านการผลิตและการลดต้นทุนการผลิตข้าวแต่น อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง พบว่า 1) กระบวนการจัดการความรู้ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1.1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 1.2) การสกัดความรู้จากตัวคน 1.3) การรวบรวมความรู้ และ 4) การฝึกฝนความรู้ 2.องค์ความรู้ภูมิปัญญามี 2 ชุด ได้แก่ 2.1) ภูมิปัญญาจำแนกได้ 3 ระดับ คือระดับดำรงชีพ ระดับสร้างรายได้ในครัวเรือนและระดับธุรกิจอุตสาหกรรม 2.2) การ ผลิตในวงจรธุรกิจจำแนก 2 ระดับคือระดับอุตสาหกรรมในครัวเรือนและระดับอุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องจักร 3) ความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการความรู้ โดยภาพรวมเห็นด้วยในระดับมาก ประกอบไปด้วยด้านความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดการความรู้และด้านทัศนคติต่อ กระบวนการจัดการความรู้ โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาด้านการผลิตและ การลดต้นทุนการผลิต คือ 3.1) หน่วยงานภาครัฐ องค์การส่งเสริมสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ของ ชุมชนควรจะนำผลการวิจัยไปต่อยอดการพัฒนาข้าวแต่นในชุมชนอำเภออื่น ๆ ของจังหวัด ลำปางหรือจังหวัดอื่นที่สนใจเพื่อให้สืบทอดองค์ความรู้จากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน และเพิ่ม ศักยภาพการผลิตข้าวแต่นในระดับอุตสาหกรรมให้มีความทันสมัย มีคุณค่าทางโภชนาเหมาะ กับวิถีชีวิตของคนปัจจุบัน 3.2) ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการผลิตสินค้า ผ่านชุมชน องค์การภาครัฐ เอกชนในการส่งเสริมการผลิตข้าวแต่นให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางยิ่งขึ้น 3.3) ควรพัฒนาหลักสูตรข้าวแต่นเพื่อนำไปจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือ สถาบันการศึกษาเพื่อรักษาท้องถิ่นความรู้ด้านการผลิตข้าวแต่นตลอดจนการอนุรักษ์วัฒนธรรม ด้านอาหารของคนในท้องถิ่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กมลวรรณ วรรณนัง. (2553). ทูทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่ชุมชนพึ่งตนเอง. ใน ดุษฎี นิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2556). ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา เรื่อง การขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ข้าวแต่นลำปาง ทะเบียนเลขที่ สข 56100055. กรุงเทพมหานคร: กรมทรัพย์สินทางปัญญา.
- พนารัตน์ เดชกุลทอง. (2560). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียวต.นาเสียว อ.เมือง จ.ชัยภูมิ. ในการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ 4, 600-608. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- พิชญา เพิ่มไทยและสรุณช บัญญัติ. (2558). แนวทางการควบคุมต้นทุนของผู้ประกอบการธุรกิจข้าวแต่นในเขตอำเภอเมืองและอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. ใน รายงานสืบเนื่องจากการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนองานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 15 (หน้า 113-123). นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ลักขณา เกยุราพันธ์. (2561). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นกรณีศึกษา :อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 13(2), 75-65.
- วัชรพงศ์ ยั่งยืน. (2555). ศึกษาคุณค่าทางโภชนาการของข้าวแต่นผลิตในหมู่บ้านทุ่งม่านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาโภชนาการศาสตร์ศึกษา. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิจารณ์ พานิช. (2551). การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.).
- อุกฤษฏ์ พรณะ และคณะ. (2564). รูปแบบการบริหารจัดการและนวัตกรรมเพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ สู่ความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสมุนไพร ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ วัดวังตะวันตก, 6(10), 148-164.
- เอกชัย พุ่มดวง และยุสนีย์ โสมทัศน์. (2555). การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน ตำบลโคก โคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- Davenport, T. H. & Prusak, L. (1998). Working Knowledge. Boston: Massachusetts: Press.
- Nonaka, I. & Takeuchi, H. (1995). The Knowledge Creating Company. New York: OxfordUniversity Press.
- O' Dell et al. (1998). The Concept of Knowledge Management. Newbury Park: Sage Publication.